

## Dr. SALÂHUDDÎN el-MÜNECCİD

(1920–19 Ocak 2010)

Arapça yazma eserler üzerindeki uzmanlığı ile bilinen, Arap dünyasında “Ebu'l-Mahtûtât”, “Sinbadu'l-Mahtûtâti'l-'Arabiyye” lakaplarıyla tanınan ve son dönemin ansiklopedik âlimlerinden biri olarak tavsif edilen Dr. Salâhuddîn el-Müneccid, 19 Ocak Salı günü 90 yaşında hayata gözlerini yumdu. Tedavisi ve bakımıyla ilgilenen çocuklarının yaşadığı Riyad'da hayata veda eden merhumun son günlerinde alzheimer hastalığından ötürü hafızasını tamamen yitirdiği belirtildi.



Şam'ın köklü ailelerinden birine mensup olan Dr. Salâhuddîn el-Müneccid 1920 yılında Emevî Câmii'nin güneyinde bulunan Kaymeriyye mahallesinde dünyaya geldi. Babası Şam'ın meşhur kâriyelerinden eş-Şeyh Abdullâh el-Müneccid, dedesi ise beldenin meşhur tüccarlarından Muhammed Selîm el-Müneccid'dir. İlmi ve dindarlığıyla meşhur bir ailede yetişen Salâhuddîn el-Müneccid küçük yaşta babasından Kur'ân-ı Kerîm'i hıfz etmiş, ayrıca Şeyh Ahmed el-Berzencî ve Muhammed Sâlih el-Âmidî gibi âlimlerden de ders almıştır. İlköğrenimine Medresetü'l-Bahsa'da başlamış, lise tahsilini ise el-Külliyeti'l-'İlmiyyeti'l-Vataniyye'de tamamlamıştır. Sonrasında, öğretmen mektebi olduğu anlaşılan Daru'l-Mu'allimîni'l-'Ulyâ'da eğitim-öğretimine devam etmiştir. Buradan mezun olduktan sonra kısa bir süre ilköğretim öğretmeni yapmış ardından da Suriye Eğitim Bakanlığı'nda sekreter olarak göreve başlamıştır (1945). Burada çalıştığı dönemde Suriye Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydını yaptırmış, üç yıl içerisinde de hukuk fakültesi lisans eğitimini tamamlamıştır (1948). Salâhuddîn el-Müneccid, bakanlıkta çalıştığı dönemde yetkililerin takdirini kazanmış ve aynı kurumda bakanlığın kültürel ilişkilerin-

den sorumlu müdürlük görevini üstlenmiştir. Merhumun bakanlıktan ayrılmadan önceki son görevi ise Arkeoloji biriminde müdürlük olmuştur. Sonrasında doktora yapmak üzere Fransa'ya Sorbone Üniversitesi'ne gönderilmiştir (1950). Devletler hukuku alanında Paris'te hazırladığı “İslam'da Diploması Kuralları” (Paris, 1955) isimli doktora tezini teslim ettikten sonra çeşitli ülkelerdeki değişik kuruluşlarda yöneticilik veya öğretim görevliliği yapmıştır. Fransa'da hazırladığı tezini *en-Nüzümü'd-diblumasiyye fi'l-İslâm* (Beirut, 1983) adıyla yıllar sonra da olsa Arapça olarak neşretmiştir.

Dr. Salâhuddîn el-Müneccid Paris'ten döndükten sonra 1955 yılında Arap Birliğine bağlı Kahire'deki Arapça Yazmaları Enstitüsü'nde (el-Ma'hedü'l-Mahtûtâti'l-'Arabiyye) müdür olarak göreve başlamış ve 1961 yılına kadar bu enstitünün kuruluş ve kurumsallaşması aşamasında önemli görevler üstlenmiştir. Bu kurumda çalıştığı dönem içerisinde dünyanın çeşitli bölgelerindeki Arapça yazmaları tetkik etme fırsatı bulmuştur. Aynı dönemde Princeton Üniversitesi'nde (New Jersey, 1959–1960) misafir öğretim görevliliği de yapan el-Müneccid, enstitüdeki görevini bıraktıktan sonra ise Beyrut'ta “Dâru'l-Kütubi'l-Cedid” adıyla yayınevi kurmuş ve telif ettiği, tahkikini yaptığı çalışmaları burada neşretmeye başlamıştır. Beyrut'ta kaldığı dönemde *el-Hayât* isimli günlük gazetede “zâviyeti” başlığı altında köşe yazarlığı da yapan merhum el-Müneccid, 1975 yılında Lübnan'da iç savaş çıkmasıyla birlikte ömrünün geri kalanını geçireceği Suudi Arabistan'a (Cidde) yerleşmiştir.

Princeton Üniversitesi'ndeki misafir öğretim görevliliği dışında Frankfurt, Tahran, Beyrut Amerikan, Melik Suud (Riyad), Melik Abdülaziz (Cidde) gibi dünyanın önde gelen üniversitelerinde alanına yönelik konferanslar veren el-Müneccid, Cambridge, Paris, Münih, İstanbul, Tahran, Karaçi ve Riyad gibi beldelerde Arap dili, şarkiyat araştırmaları, tarih ve çağdaş meselelere yönelik uluslararası yirmi beş sempozyuma iştirak etmiştir. Dr. Salâhuddîn el-Müneccid'in alanına yönelik konferans verdiği bir başka kurum ise Kahire'de bulunan Ma'hedü'd-Dirâsâtü'l-'Arabiyye'dir.

Merhum el-Müneccid'in üyesi bulunduğu veya istişâre ehetine dâhil olduğu ilmi ve akademik kuruluşlar arasında Kahire'deki Arap Dili Akademisi, Bağdat'taki Irak Bilim Akademisi, Haydarabaddaki Me'ârif-i 'Usmâniyye Cemiyeti, Hindistan Bilim Akademisi, İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Berlin'deki Alman Arkeoloji Müzesi ve devletler hukuku sahasındaki çalışmalarıyla bilinen Şeybânî Enstitüsü olmak üzere pek çok kuruluş bulunmaktadır.

Salâhuddîn el-Müneccid, yazma eserlere karşı olan ilgisinin, lisedeki çok değer verdiği hocası Kürt Muhammed Ali'nin yönlendirmesi neticesinde oluş-

tuğunu ve özellikle nadir yazma eserleri hocasıyla birlikte incelemekten büyük zevk aldığını ifade etmiştir. Değişik alanlarda çok sayıda çalışmaya nasıl imza attığının sorulması üzerine merhum el-Müneccid, her daim ilmî motivasyonunu yüksek tuttuğundan bahsetmiş, hem ilmî hem de kültürel bilgi düzeyini geliştirdikten ve her ilimden girizgâh niteliğinde bilgiler edindikten sonra kendini yazma eserlere adadığını ifade etmiştir. Efendimiz Aleyhissalâtu vesse-lâm'ın İran Şahına göndermiş olduğu mektubun aslı, 1962 yılı Kasım ayının sonuna doğru Dr. Salâhuddîn el-Müneccid'e okutturulmak için başvurulması üzerine ortaya çıkmıştır ve bu hadise Salâhuddîn el-Müneccid'in bu alandaki uzmanlığını ortaya koyan önemli bir vakıa olarak kayıtlara geçmiştir.

Salâhuddîn el-Müneccid'i alanında böylesine uzman kılan unsurların belki de en önemlisi yazma eser kütüphanelerinin kataloglarının hazırlanması noktasındaki gayretleridir. 1954 yılındaki İspanya yolculuğu bu anlamdaki ilk seyahatidir. Bu seyahatini İtalya takip etmiştir. (*Fihrisü'l-mahtûtâtî'l-Arabiyye fi'l-Embruziana bi-Milano*, Kahire, 1960). Beyrut'taki yazma eserlerin fihristini 1965'te hazırlamış, 1968'te de Kâşif Ahmed Timur Paşa'nın (v. 1930) *el-Muhtâr mine'l-mahtûtâtî'l-Arabiyye fi'l-âsitane'sini* neşretmiştir. Yine Kâşif Ahmed Timur Paşa'ya ait olan *Nevâdirü'l-mahtûtâtî'l-Arabiyye ve emâkinu vüçûdihâ* isimli eserini ise 1980 yılında neşre hazırlamıştır. 1969 yılında Washington Kongre Kütüphanesi'nin Arapça yazmalarının fihristini (*Fihrisü'l-mahtûtâtî'l-Arabiyye fi Mektebeti'l-Congres bi-Washington*) hazırlayan el-Müneccid'in, Amerika'da kaldığı dönemde hazırladığı bir başka kütüphane katalogu ise *el-Muhtârât minel mahtûtâtî'l-Arabiyye fi Câmi'ati Princeton*'dur. Filistin'deki yazma eserler için de *el-Mahtûtâtü'l-Arabiyye fi Filistîn* (Beyrut, 1982) isimli katalogu hazırlamıştır. Baskıları yapılmış olan yazma eserler için de katalog hazırlamayı ihmal etmeyen el-Müneccid bu anlamda 1954–1960, 1960–1965, 1966–1970, 1971–1975 ve 1975–1980 yılları için *Mu'cemü'l-mahtûtâtî'l-matbû'a* isimli müstakil eserler hazırlamıştır.

Merhûm el-Müneccid'in yazma eserler konusundaki gayretleri sadece kütüphane katalogları hazırlamaktan ibaret değildir. Klâsik bir eseri tahkik etmek isteyenlere başucu niteliğinde makale ve kitaplar da telif etmiştir. *Kavâidü tahkîku'n-nusûs* (1955), *Kavâidü fihristü mahtûtâtî'l-Arabiyye* (Beyrut, 1976), *el-Kitâbü'l-Arabiyyi'l-mahtût ile'l-karni'l-âşiri'l-hicrî* (Kahire, 1960), *Kavâidü zabti'n-nusûs inde'l-akdemiyyîn* isimli çalışmaları bunlardandır. Bu alandaki en önemli çalışmalarından biri ise müdürlüğünü yaptığı Arapça Yazmaları Enstitüsü'nün yayın organı olan *Mecelletü Ma'hedi'l-Mahtûtâtî'l-Arabiyye*'nin ilk sayısında (1955) yayınladığı, tarafımızdan Türkçeye kazandırılan ve *Hadis*

*Tetkikleri Dergisi*'nde neşredilecek olan “İcâzâtü's-semâ' fi'l-mahtûtâtî'l-kadîme” isimli makalesidir.

Tahkikini yaptığı Ebu'l-Ferrâ'nın *Rusulü'l-mülûk ve men yesluhu li'r-risâleti ve's-sefâreh* (Kâhire, 1947) isimli eseriyle Şam'daki Arap Bilim Akademisi'nce tahkiki en güzel yapılmış klasik eser ödülüne layık görülen merhum el-Müneccid'in tahkikine imza attığı diğer önemli eserler ise şunlardır: İbn Şihâb'ın *Tenzîlü'l-Kur'ân*'ı, Belâzûrî'nin *Futûhu'l-büldân*'ı (1956-1960), el-Câhız'ın *Resâil ve eş'âr*'ı, Serahsî'nin *Şerhu's-siyerî'l-kebir li'l-Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'si* (beş cilt, ilk iki cildi 1956 diğerleri Kâhire, 1971), İbn Teymiyye'nin *el-Emru bi'l-ma'rûf* isimli eseri ile müstakil eserler halindeki muhtelif fetvâları, Zehebî'nin *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'sının* ilk cildi vd... Çalışmaları içerisinde Memleketi Şam'ın ayrı bir yeri olan merhum, bunun kendisi için bir vefa borcu olduğunu ifade etmiştir. Nitekim *Tarihu Dımaşk* 1951 senesinde Şam'da Salâhuddîn el-Müneccid başkanlığında bir heyet tarafından yayınlanmaya başlamıştır. Sadece Şam'la ilgili tahkikini yaptığı klasik eser sayısı 19'dur. *Ümerâu Dımaşk fi'l-İslâm* (Beyrut 1983), *Dûru'l-Kur'ân bi-Dımaşk* (1946, el-Müneccid bu esrin baş tarafında ailesi ve nesebi hakkında bilgiler vermiş ve babasının Şam'ın meşhûr kârilereinden biri olduğunu ifade etmiştir), *Himâyetü Dımaşk li-İbn Asâkir ve İbn Tolun, Târîhu Mescidi Dımaşk, Vülâtü Dımaşk fi 'ahdi'l-'Usmâni* (1949), *Vülâtü Dımaşk fi ahdi's-Selcûki* (Beyru, 1981), *Fezâilü's-Şâm ve'd-Dımaşk* bunlardandır.

Merhum el-Müneccid, yazma eserler kadar tarih ve edebiyat sahasında da söz sahibi bir âlimdir. Çoğunluğu tahkik olmak üzere Arap dili ve edebiyatına yönelik otuza yakın, tarih ilmine yönelik ise kırkın üzerinde çalışmaya imza atmıştır. el-Müneccid'in kalem oynattığı bir başka saha ise Oryantalizm alanıdır. *el-Müntekâ min dirâsâti'l-müsteşrikîn* (Beyrut 1976), ve *el-Müsteşrikûne'l-Alman terâcimuhum ve mâ eshemu bihi*.( Beyrut 1978) isimli çalışmaları bunlardandır.

Eserleri İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca, İtalyanca, Farsça ve Türkçeye çevrilmiştir. Türkçeye çevrilen çalışmaları arasında *Adaletin Gölgesinde İslam Cemiyeti* (çev. Ramazan Şeşen, Ankara: Hilal Yayınları, t.y.); “Arabça Yazmaların Neşir Kaideleri” (çev. Mehmed Hatiboğlu, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, Ankara, 1966, 245–262); “Endülüs'teki Ulemâ Bernameçlerine Dâir Kitaplar” (çev. Mehmet Sait Toprak, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XX (2004), ss.2 01–236) bulunmaktadır.

Salâhuddîn el-Müneccid'in ana çalışmalarından birisi ise Resûlulah (s.a.v.) Efendimiz'in isimleri, nesebi, doğumu, yetişmesi, risâleti öncesi ve sonrası da

dahil olmak üzere O'nun zatını ve risâletini ele alan literatürün konu edildiği *Mu'cemu mâ üllife an Rasûlillâh (s.a.v)* (Beyrut, 1982) isimli çalışmasıdır.

Doksan senelik bereketli bir ömrün semeresi olarak geride çoğunluğu tahkik olmak üzere yüz yetmiş civarında kitap, yüzün üzerinde de makale bırakan merhum Salâhuddîn el-Müneccid, kültür mirasımızın önemli kâşiflerinden birisiydi. Tarih, edebiyat, Arap dili, yazma eser bilimi (paleografya), hukuk, çağdaş Arap düşüncesi, gibi çeşitli alanlardaki çalışmalarıyla İslâm ümmeti adına gök kubbede hoş bir sadâ bırakabilmiş ve yeri kolay kolay doldurulamayacak nitelikte bir âlim olan Dr. Salâhuddîn el-Müneccid'e Cenab-ı Hakk'tan rahmet niyaz ediyoruz.<sup>1</sup>

**Arafat AYDIN**

*Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,  
Hadis, İSTANBUL*

<sup>1</sup> Dr. Salâhuddîn el-Müneccid'in hayatı ve çalışmaları hakkında bilgi için bkz.: "Rahîlu'l-'allâme el-mevsû'î Salâhuddîn el-Müneccid 'an 90 'âmen" *al-Hayât Gazetesi*, Riyad, 6 Safer 1431/21 Ocak, 2010; Rûdvân Seyyid, "Salâhuddîn el-Müneccid ve't-turâsü'l-'Arabîyyi'l-mahtût", *al-Hayât Gazetesi*, Riyad, 15 Safer 1431/30 Ocak 2010; *Haflün Tekrîm: Dr. Salâhuddîn el-Müneccid*, Dâru's-sekâfeti li't-tabâ'ah, Mekke, 1410 (25 Mart 1985 tarihinde tertip edilen ve Dr. Salâhuddîn el-Müneccid'in hayatı ve ilmi çalışmalarının konu edildiği özel toplantının neşridir); "Türâsünâ'l-mahtût: Merâkizuhû ve müşkilâtuhû" Salâhuddîn el-Müneccid'le yapılmış röportaj, *Mecelletü'l-Faysal*, Şa'bân 1398/ Temmuz 1978 sayısı, Riyad; 'İsâm Muhammed eş-Şintî, "Salâhuddîn el-Müneccid ve'l-mahtûtâtü ve't-tağrib", *Mecelletü'l-Ma'hedi'l-mahtûtâti'l-'Arabîyye*, cilt 35, sayı 1-2, ss. 197-212, Kâhire, 1991; 'İsâm Muhammed eş-Şintî, "Cuhûdu'l-Müneccid fi't-türâs" <http://wadod.org/vb/showthread.php?t=427'dan>; Safâ el-Bilî, "Salâhuddîn el-Müneccid: Sinbadu'l-mahtûtâti'l-'Arabî", <http://www.lahaonline.com/articles/view/18071.htm'den>; "Sebetü müellefâtu Salâhuddîn el-Müneccid" <http://wadod.org/vb/showthread.php?t=3205'dan>.